

СИСТЕМНО-СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТУРИСТИЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

В статті розглянуті системно-структурні характеристики туристичного співробітництва України та Польщі в умовах євроінтеграції. Запропоноване поняття «транскордонного туристичного ринку» та охарактеризовано його специфічні ознаки.

Ключові слова: туристичне співробітництво, транскордонне співробітництво, транскордонний туристичний ринок.

Вступ. У системі геостратегічних пріоритетів України особливе місце посідає співробітництво з країнами Європейського Союзу, яке відкриває перспективи та можливості економічного розвитку, сприяє зміцненню позицій у глобальному чи мегарегіональному конкурентному середовищі. На посттрансформаційному етапі розвитку економіки інтеграційна політика України реалізується у багатьох сферах економічної, політичної та гуманітарної співпраці. У реалізації євроінтеграційної стратегії важливого значення набуває партнерство з Республікою Польща, яке розвивається динамічно в багатьох площинах, має не лише міждержавний характер, а й виступає як передумова стимулювання соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів [1, с. 32-33].

Постановка проблеми. До однієї з основних доповнюючих форм євроінтеграційного вектору зовнішньої політики України відноситься транскордонне співробітництво (ТКС) прикордонних регіонів України та сусідніх країн-нових членів ЄС. Розширення контактів та співробітництва на транскордонному рівні з сусідніми новими країнами-членами ЄС через впровадження «Програм добросусідства» за участю України, розвитку інституційного забезпечення ТКС та підвищення ефективності проектів та програм ТКС за активної підтримки та залучення органів місцевої влади передбачає План дій Україна-ЄС [2]. Євроінтеграційне значення ТКС регіонів України з регіонами прилеглих країн-членів ЄС вже кілька років поспіль відзначається у експертних доповідях Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України. І хоча відзначається, що ТКС не належить до «проривних» форм міжнародних відносин стимулювання науково-технічного прогресу та економічного зростання, воно виконує функцію інфраструктурного, соціокультурного, комунікаційного спрямування, активізує господарську діяльність на прикордонних територіях, є локальною, «малою» інтеграційною формою міжнародних відносин [3, с. 211; 4].

Аналіз останніх джерел та публікацій. Проблематиці українсько-польського ТКС як напряму європейської інтеграції України присвячені наукові праці В.Борщевського, З. Варналія, В. Воротіна, З. Герасимчук, М. Долішнього, Гж. Колодко, Н. Мікули, С. Писаренко, В. Пили та ін.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інституціональний базис ТКС та його значення для розвитку економіки тісно пов'язані з Європейською рамковою

Конвенцію про транскордонне співробітництво між територіальними адміністративними одиницями і місцевими органами влади, яке визначається як «спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними громадами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох Договірних Сторін, та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей» [5]. Закон України «Про транскордонне співробітництво» визначає ТКС як «спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством» [6].

В моделі ТКС польського професора Р.Федана акцентує увагу на якості елементів інфраструктури, зокрема транспортної, а також на тому, що аналіз транспортної мережі, є підґрунтям окреслення розмірів економічної та туристичної співпраці та її впливу на зовнішнє середовище [7, с. 36, 44]. Проф. Н. Мікула покладає в основу ТКС процес налагодження зв'язків та договірних відносин у прикордонних регіонах для пошуку і прийняття рішень для спільних та ідентичних проблем, тобто два суміжні прикордонні регіони співпрацюють у процесі розробки планів, виборі пріоритетів розвитку не окремо, а спільно з узгодженням планів розвитку за окремими заходами [8, с. 16].

Загалом ТКС стосується всіх сфер життєдіяльності населення прикордонних регіонів України, де спостерігається тенденція до переважаючого розвитку сектору послуг, що визначає ключове місце у співробітництві туризму і рекреації як найбільш перспективного напрямку розвитку ТКС [9, с. 237].

Доцільно відзначити, що в наведених найбільш поширених визначеннях поняття ТКС розглядається як співпраця в різних сферах економічної діяльності з метою створення, модернізації і спільного використання фізичної та ринкової інфраструктури. Проте туристична діяльність як важливий сектор та туристична інфраструктура як невід'ємний елемент інфраструктурної системи регіонів чітко не окреслюються.

ТКС у вигляді встановлення прикордонних економічних зв'язків між європейськими країнами (зокрема Німеччиною та Польщею) як форма міжнародного співробітництва з'явилося у 50-роках минулого століття. У 60-х роках транскордонне співробітництво стало однією з дієвих форм економічної співпраці господарських суб'єктів суміжних територій двох або декількох країн. У 70-х роках ХХ ст. економічна співпраця переходить з екстенсивних у інтенсивні форми економічної взаємодії, розпочинається розвиток прикордонної торгівлі, у 80-х роках економічне та торговельне співробітництво розширюється співпрацею в науково-технічній сфері. У кінці 80-х внаслідок політичних трансформацій відбувається перехід від часткових форм співробітництва до створення цілісного «організму співробітництва прикордонних регіонів» [10, с. 21-23].

Інституційні етапи ТКС передбачають перехід від однієї форми до іншої в залежності від глибини та щільності зв'язків між учасниками. На даний час найбільш поширеними формами ТКС є міжрегіональні угоди про транскордонне співробітництво та утворення органів транскордонного співробітництва. Законодавством України виокремлено такі організаційні форми ТКС: створення єврорегіону; укладання угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах; встановлення та розвиток взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва; інші форми транскордонного співробітництва. В зарубіжних дослідженнях в залежності від цілей, завдань, масштабу та характеру співробітництва виділяють наступні форми ТКС:

одноразові заходи ТКС; довготривала транскордонна співпраця; транскордонна діяльність, яка базується на розробленій транскордонній або міжрегіональній стратегії розвитку прикордонних регіонів сусідніх країн; співробітництво самостійних та незалежних учасників ТКС, що відбувається під контролем уповноважених органів місцевого самоврядування [11].

Найбільш складною і апробованою організаційно-правовою формою ТКС є єврорегіони. Інтенсивне співробітництво здійснюється на кордоні України з Польщею в Карпатському єврорегіоні та Єврорегіоні Буг, що пов'язане з тривалістю їх існування, значною кількістю учасників, спільністю проблем тощо. Саме тому розглянемо українсько-польське ТКС, особливо в сфері туризму та рекреації на рівні транскордонного регіону – території, що умовно об'єднує суміжні прикордонні адміністративно-територіальні одиниці сусідніх держав. З урахуванням специфічних сутнісних характеристик транскордонного регіону (за Н. Мікулою) – наявність кордону, високий рівень транзитності сусідніх територій, спільні природні ресурси, наголосимо, що сутнісними характеристиками українсько-польського транскордонного регіону є історична, етнічна та географічна подібність прикордонних територій, спільне історичне минуле населення, родинні зв'язки, традиції, звичаї, подібність мов. В сукупності це сприяє як активному туристичному обміну у відособлених прикордонних територіях, так і залученню туристів з інших регіонів та країн. Певною мірою це відображає загальну тенденцію, що активний міжнародний туристичний обмін розглядається як важлива компонента зовнішньоекономічної інтеграції.

З погляду положень загальної теорії систем взаємозв'язок та структурна побудова сукупності внутрішніх та зовнішніх чинників і факторів інтенсифікації та підвищення ефективності туристичного ТКС можуть бути зображені у вигляді загальної схеми (рис. 2).

До зовнішніх чинників віднесемо такі, що характеризують загальну ситуацію на світовому ринку. Так, загальносвітові тенденції глобалізації, інтеграції, регіоналізації, удосконалення всіх видів транспорту, розвиток та поширення сучасних технологій, у тому числі Інтернет-технологій, в усіх сферах та галузях сприяють розвитку як міжнародного, так і транскордонного туризму України та Польщі. Водночас, негативний імідж України в окремих соціально-економічних та суспільних сферах стримує розвиток транскордонного туризму. Польща як нова країна-член ЄС вже закріпила позитивний імідж на світовій арені, і створення спільних транскордонних українсько-польських туристичних продуктів потенційно сприятиме формуванню позитивного туристичного іміджу.

Загальні тенденції на світовому та європейському туристичних ринках також сприяють розвитку туристичної діяльності в межах ТКС України та Польщі. Зокрема, частка Європи як туристичного регіону за показником міжнародних туристичних прибуттів є найбільшою серед усіх регіонів світу (більше 50%). Найбільший показник середньорічного зростання за туристичними прибуттями кілька років відзначається для країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ). Україна та Польща протягом останніх років входять до основних туристичних напрямів Європи [12, с. 3-5]. З 2007 р. Україна закріпила свою позицію у списку провідних туристичних центрів за кількістю туристичних відвідувань [13, с. 5].

Важливим промоційним заходом українсько-польського співробітництва у туристичній сфері, ініційованим зовнішнім середовищем є спільне проведення Україною та Польщею фінальної частини чемпіонату з футболу Європи у 2012 р. Цей спортивний захід є першим кроком маркетингу українсько-польських транскордонних туристичних послуг.

Істотною групою зовнішніх факторів розвитку транскордонного туризму є

міжнародне співробітництво України та Польщі, зокрема членство в міжнародних та європейських туристичних організаціях, Світовій організації торгівлі та розвиток договірної бази співробітництва з іншими країнами світу.

До внутрішньонаціональних чинників віднесемо ресурсний потенціал України та Польщі та рівень розвитку інфраструктурного комплексу.

Потрібно визнати, незважаючи на значні туристично-рекреаційні, історико-архітектурні та культурні ресурси в обох країнах, Польща вирізняється кращим станом їх використання та збереженням. Рівень розвитку інфраструктурного комплексу є незадовільний як в Польщі, так і в Україні. Важливими інфраструктурними перевагами Польщі є представлення на туристичному ринку відомих туристичних та готельних корпорацій, концентрація розміщення туристичних інформаційних центрів у прикордонних регіонах. Аналіз інших показників внутрішнього середовища доводить несприятливість таких факторів для України як інвестиційний клімат, візовий режим з Польщею та іншими країнами-членами ЄС, відсутність туристичного бренду, ефективної реклами, стратегії просування українського турпродукту на світовий ринок. Водночас Польща має туристичний бренд «Polska», ефективно здійснює просування туристичного продукту на світовому ринку через мережу національних та закордонних представництв Польської туристичної організації. Тобто, зважаючи на спільні проблеми України та Польщі, і водночас на певні конкурентні переваги та досвід Польщі, ТКС у сфері туризму може стати дієвим інструментом соціально-економічного розвитку прикордонних територій України та Польщі, формування та просування спільних туристичних продуктів, і, як наслідок, посилення інтегральної конкурентоспроможності туристичної діяльності в транскордонному регіоні.

Потреба у детальному дослідженні ефективності ТКС в різних сферах та галузях економіки для населення суміжних територій сусідніх держав дозволяє ввести термін «транскордонні ринки», які задовольняють потреби мешканців. За проф. Н. Мікулоу «...транскордонні ринки – це об'єднані національні регіональні ринки товарів, послуг, капіталів, праці, якими неформально користуються громадяни сусідніх територій для задоволення власних потреб (домашнє господарство) в межах діючого національного та міжнародного законодавства» [14, с. 17]. Базуючись на цьому тлумаченні та принципах системного підходу окреслимо поняття «туристичного транскордонного ринку» як системи господарських зв'язків між підприємствами туристичної сфери, підприємствами, що забезпечують додаткові та супутні послуги прикордонних регіонів сусідніх країн та органу транскордонного співробітництва, який об'єднує національні регіональні ринки туристичних послуг та продуктів (у тому числі спільних), формально та неформально використовуваних громадянами для задоволення власних потреб у відпочинку, подорожах та рекреації.

Як і будь який інший ринок, транскордонний туристичний ринок функціонує на основі дії законів попиту і пропозиції. В теоретичному плані за В. Квартальновим попит на подорожі в певний туристичний регіон – це функція схильності людини до подорожей і відповідної величини опору зв'язку між початковим пунктом подорожі і місцем призначення [15, с. 163-164]. З урахуванням викладеного можна припустити, що попит на подорожі в межах українсько-польського транскордонного туристичного регіону є більшим, ніж на міжнародні подорожі до третіх країн, оскільки величина опору є значно меншою внаслідок економічної дистанції (витрати часу та коштів на поїздку в межах транскордонного регіону менші, ніж на поїздку в третю країну), культурної дистанції (історично Україна і Польща мають подібну культуру, пов'язані певними історичними фактами та подіями). У той же час транспортне сполучення достатньо зручне, фактор сезонності слабо виражений, рівень обслуговування приблизно однаковий. Додатковим чинником схильності до подорожі є існуючі родинні

зв'язки в сусідній країні.

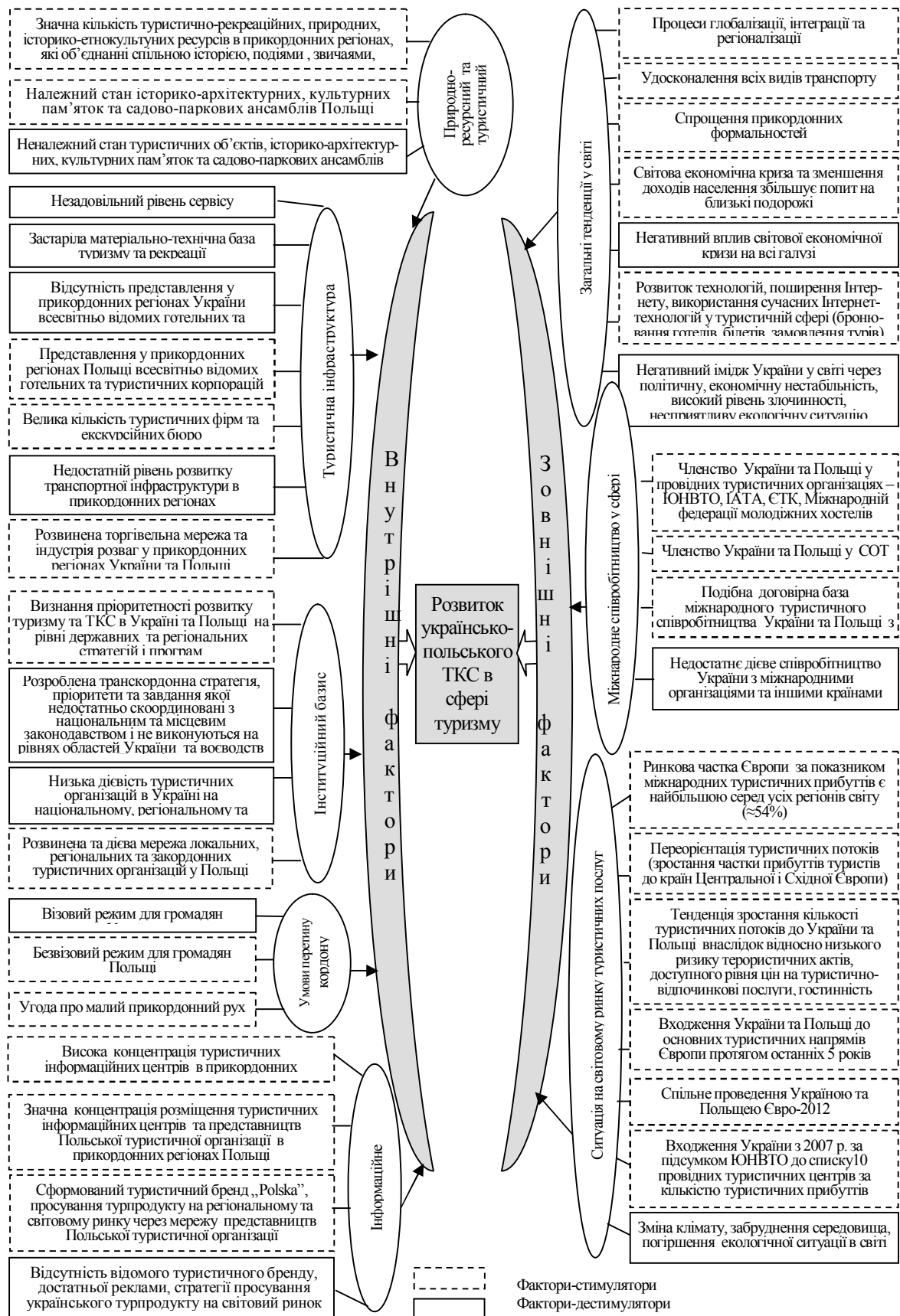

Рис. 1. Загальна схема структурної побудови системи основних чинників і факторів інтенсифікації українсько-польського туристичного співробітництва

Для транскордонного туристичного ринку доцільно вказати на ще один специфічний компонент, який відіграє важливу роль – наявність історико-культурних, архітектурних, духовних ресурсів, пов'язаних спільними історичними подіями та фактами, які мають туристичну цінність для України та Польщі. Водночас туристи обох країн мають можливість користуватися природними, туристично-рекреаційними, історико-культурними та архітектурними ресурсами обох країн. Особливістю транскордонного туристичного ринку є більша кількість суб'єктів ринку, ніж на національному туристичному ринку, зокрема: туристичні підприємства суміжних регіонів двох сусідніх країн, туристи та орган транскордонного співробітництва. Крім того, важливим компонентом транскордонного українсько-польського туристичного ринку є пропозиція спільного туристичного продукту, який об'єднував би зусилля двох сторін у просування цього продукту не лише на транскордонному ринку, але й на європейському та світовому туристичних ринках.

Висновки. Таким чином, незважаючи на певні успіхи українсько-польського ТКС у сфері туризму сьогодні виникає гостра потреба у вдосконаленні інституціонального забезпечення взаємних туристичних обмінів, зняття візових бар'єрів, створення сприятливого інвестиційного клімату, розробки системи пільгового кредитування в сфері туризму, раціонального використання, охорони та збереження туристично-рекреаційних ресурсів та розвиток загальної і туристичної інфраструктури.

Список використаної літератури:

1. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004 – 2015 роки) «Шляхом Європейської інтеграції» / Авт. кол.: А.С. Гальчинський, В.М. Геєць та ін.; Нац. ін-т. стратег. дослідж., Ін-т. екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
2. План дій «Україна-Європейський Союз»: [міжнародний документ; схвалено Кабінетом Міністрів України 12 лютого 2005 р.]. – Офіційна Інтернет-сторінка Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Транскордонне співробітництво регіонів в умовах європейської інтеграції України // Україна у 2006 році: внутрішнє та зовнішнє становище та перспективи розвитку: Експертна доповідь. – К.: НІСД, 2007. – 256 с.
4. Транскордонне співробітництво регіонів в умовах розширеної Європи // Україна у 2007 році: внутрішнє та зовнішнє становище та перспективи розвитку: Експертна доповідь. – К.: НІСД, 2007. – 264 с.
5. Рамочная Европейская Конвенция о трансграничном сотрудничестве между территориальными административными единицами или местными органами власти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.umn.edu/humanrts/euro/Rets106.htm>.
6. Про транскордонне співробітництво: [закон України від 24 червня 2004 р. N 1861-IV] // Офіційна інтернет-сторінка Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
7. Федан Р. Регіональні фактори активізації транскордонної співпраці Польщі та України: Монографія / Р. Федан. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 336с.
8. Мікула Н.А. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія / Н.А. Мікула. – Львів: ІРД НАН України, 2004. – 395 с.
9. Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво / Під наук. ред. В.І. Пили.– Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2006. – 412 с.

10. Транскордонне співробітництво у мовах розширеного Європейського Союзу на Схід: Монографія / В.П. Мікловда, М.А. Лендел, С.С. Слава, С.В. Сембер та ін.; За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., член-кор. НАН України В.П. Мікловди, д-ра екон. наук, проф., член-кор. УААН М.А. Лендела, канд. екон. наук, доцентів С.С. Слави і С.В. Сембера. – Ужгород: Карпати, 2006. – 496 с.
11. Ван Рун П. Европейский опыт международного сотрудничества [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.oblves.orb.ru.
12. Tourism highlights. 2007 Edition. UNWTO // Офіційна інтернет-сторінка Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unwto.org>.
13. Tourism highlights. 2009 Edition. UNWTO // Офіційна інтернет-сторінка Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unwto.org>.
14. Беленький П.Ю., Мікула Н.А., Матвеев Є.Е. Конкуренция на трансграничных рынках / П.Ю. Беленький, Н.А. Мікула, Є.Е. Матвеев. – Львів: НАН України. Ін-т регіон. дослідж., 2005. – 214с.
15. Квартальнов В.А. Туризм: Учебник / В.А. Квартальнов. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 320с.: ил.

МИГУЩЕНКО Ю.В. СИСТЕМНО-СТРУКТУРНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТУРИСТИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И ПОЛЬШИ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

В статье рассмотрены системно-структурные характеристики туристического сотрудничества Украины и Польши в условиях евроинтеграции. Предложено понятие «трансграничного туристического рынка» и охарактеризованы его специфические признаки.

Ключевые слова: туристическое сотрудничество, трансграничное сотрудничество, трансграничный туристический рынок.

MIHUSHCHENKO J.V. THE SYSTEM AND STRUCTURAL CHARACTERISTICS OF TOURIST COOPERATION BETWEEN UKRAINE AND POLAND IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION

The article deals with system and structural characteristics of tourist cooperation between Ukraine and Poland in terms of European integration. The concept of "cross-border tourism market" is proposed and its specific features are described.

Keywords: tourism cooperation, cross-border cooperation, cross-border tourism market.